

«Людем посполитым к доброму научению...»

(Круглий стіл з нагоди 500-річчя виходу Біблії Франциска Скорини)

Під такою назвою 24 травня 2017 р., у рамках VIII Міжнародної наукової конференції, що проходить щорічно у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (НБУВ) у День слов'янської писемності і культури, відбувся круглий стіл з нагоди 500-річчя виходу книг Біблії Франциска Скорини. Цього року конференція мала назву «Слов'янознавство і нові парадигми та напрями соціогуманітарних досліджень». Її робота проходила в режимі секцій та круглих столів. Захід, присвячений ювілеєві першодруку Скорини, відбувся в історичній будівлі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на вул. Володимирській, 62 і зібрав коло дослідників кириличної книжності, а також зацікавлених слухачів з України та Білорусі, включа-

ючи студентів-книгознавців Київського національного університету культури і мистецтв, студентів-білорусистів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, працівників музеїв і бібліотек.

500 років тому, 6 серпня 1517 р., в Празі побачив світ первісток видавничої діяльності Ф. Скорини «зі славного міста Полоцька», як він вказував у передмовях до своїх видань, – Псалтир. А в подальшому, з вересня 1517-го і до середини 1519 р. з тієї ж друкарні вийшло 22 книги Старого Завіту, перекладені Скориною з латинської Біблії «на мову руську», тобто старобілоруську, яка дуже близька до мови староукраїнської. Через кілька років у Вільно в його перекладі побачили звіт «Мала подорожна книжка»

(1522 р.) і Апостол (1525 р.). Таким чином, уперше в слов'янському світі були видані книжки для «люду посполитого», тобто для народу, про що свідчить не лише відповідна інформація в передмовах Скорини до цих видань, але й сама мова перекладів, особливо у вступних статтях, післямовах, коментарях на берегах книжок; численні ілюстрації, що пояснюють текст, а також невеликий зручний формат видань, а значить, і демократична ціна на них. Слід зазначити, що у XIX – 20-х роках XX ст. творча спадщина Франциска Скорини активно досліджувалася українськими вченими. Пізніше про його діяльність та її вплив на розвиток українського книговидання, переклади Святого Письма, мову й культуру писали П. Попов, Я. Ісаєвич, В. Стасенко. На жаль, останніми роками ця тема не була об'єктом студювання вітчизняних дослідників, тож круглий стіл, присвячений Скорині, мав на меті привернути увагу фахівців до цієї неординарної постаті.

З вітальним словом до учасників круглого столу (до речі, білоруською мовою, що було тепло сприйнято присутніми) звернувся перший секретар Посольства Республіки Білорусь в Україні **О. В. Панкратенко**. Наголосивши на значенні праці Франциска Скорини та окресливши його життєвий шлях, промовець представив і подарував НБУВ, випущене до 500-річчя скорининської Біблії, ошатно оформлене, видання «Шляхами Франциска Скарыны» (Мінськ, 2016).

Директор Інституту книгознавства НБУВ, доктор історичних наук, професор **Г. І. Ковальчук** виокремила дискусійні питання щодо біографії та видавничої спадщини Ф. Скорини, вказала на «білі плями» в скоринознавстві. Доповідачка зазначила, що за 300 років, які минули від часу виходу книжок Скорини і до початку їх наукових студій у XIX ст., багато документів, а також примірників його видань було втрачено. Фахівці й досі висувують та активно обговорюють різні гіпотези щодо дати народження Ф. Скорини в 1490 р., щодо «неправославного» його імені та конфесійної приналежності, щодо мови видань, щодо друкарні в Празі і темпів появи його публікацій, щодо кількості книг, ним перекладених і виданих, щодо рукописних списків українського походження з його друків, щодо можливостей його перебування в українських землях і подорожі до Москви, а також щодо його портрета (в Біблії!) тощо.

Доктор філософії, доктор богословських наук, доктор мистецтвознавства, професор **Д. В. Степовик**, згадавши перші слов'янські видання Біблійних книг, проаналізував п'ять існуючих перекладів Біблії на сучасну українську мову. Особ-

ливу увагу він приділив перекладу о. Івана Хоменка, що був менш відомим до останнього часу. На завершення доповідач наголосив на значенні перекладацької діяльності Франциска Скорини.

1991 р. НБУВ, яка тоді називалася Центральна наукова бібліотека АН УРСР, випустила каталог 9-ти примірників видань Ф. Скорини, що зберігаються у її фондах у двох конволютах. Наявності обох конвolutів Бібліотека має завдячувати П. М. Попову. Цей невеликий каталог – чи не єдиний приклад каталогу книг Скорини з одного фондосховища. Він був створений укладачами І. О. Ціборовською-Римарович, Ю. А. Лабинцевим, І. В. Стадніченком і випущений за загальною редакцією Є. П. Демченко. На засіданні круглого столу був присутній лише **І. В. Стадніченко**, художник-реставратор книжкових оправ вищої кваліфікаційної категорії науково-дослідного відділу реставрації стародруків, рукописів та документів Національного науково-дослідного реставраційного центру України, який подарував НБУВ власноруч виготовлену дошку друкарської марки Івана Федорівича та відповідний відбиток.

Заступник директора Музею книги і друкарства України **Л. В. Хауха** приділила увагу особливостям скорининських видань, розкрила співпрацю Музею книги і друкарства України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в дослідженнях стародруків. Було також наголошено, що в залі Музею щодня звучить розповідь про Скорину, жодна екскурсія не оминає відповідної вітрини.

Двома доповідями на круглому столі був представлений відділ стародруків та рідкісних видань НБУВ. Старший науковий співробітник відділу, кандидат історичних наук **Ю. К. Рудакова** присвятила свій виступ історії постання, особливостям видання та оформлення примірників Несвізької Біблії в перекладі польською мовою Симона Будного – послідовника Франциска Скорини. Аудиторію вразила вишукана опера продемонстрованого примірника. Старший науковий співробітник відділу, кандидат філологічних наук **Н. В. Заболотна** зробила аналітичний огляд кирилических видань Святого Письма у друкарнях Почаївського та Унівського монастирів. Дослідниця наголосила на внеску цих установ у справу примноження друкованих книг Святого Письма, започатковану Франциском Скориною.

В Україні, за бібліографією, у державних сховищах на сьогодні зберігається всього 34 примірники скорининських видань. То ж не всі доповідачі могли пов'язати свої виступи з ними. Водночас в історичних книгозбірнях провідних університетів нашої країни міститься багато цінних стародруків,

зокрема й кириличних. Завідувач сектора відділу книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна **І. І. Кононенко** охарактеризувала колекції кирилических видань XVI–XVII ст. із фондів цієї установи. Особливо багато цікавих подробиць присутні дізналися про унікальний Псалтир друку Тимофія Вербицького (Київ, 1628). Провідний бібліотекар Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського Національного університету імені Тараса Шевченка **Д. В. Лукін** у своєму виступі зупинився на особливостях примірника вільнюського Псалтиря 1576 р. друку Петра Мстиславця із фондів цієї установи.

Дослідник кирилическої книжності **С. А. Волощенко** представив аудиторії свій щойно виданий каталог «Колекція митрополита Володимира (Сабодана): рукописи, стародруки і рідкісні видання» – ґрунтовну та ошатно видану працю, куди увійшли також описи рукописних книг і стародруків, подаровані митрополитом Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського у 2007 р.

Учасники круглого столу ознайомилися з виставкою «Скориніана Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», де в історичних вітринах експонувалися два конволюти біблійних книг, виданих Франциском Скориною, рукописні Четвертинський та Радивилівський Апостоли, переписані в Україні у XVI ст. зі скорининського видання Апостола (Вільнюс, 1525), та пам'ятка музичного мистецтва XVI ст. – Супрасльський нотний ірмологіон, для оформлення якого використано заставку зі скорининської Біблії. Підвищений інтерес присутніх викликали зображення під текстом сторінки рукописного Апостола намальованих рук для хрещення, які детально прокоментував присутнім професор **Д. Степовик**. Зацікавили гостей і 11 книг факсимільного перевидання випусків «Біблії Руської» Скорини, по-

даровані нашій бібліотеці минулого року директором Національної бібліотеки Білорусі Р. С. Мотульським. Дві вітрини на виставці було відведено численним виданням XX–XXI ст., присвяченим Франциску Скорині. Серед них вже згадувана праця 1991 р. «Книги Франциска Скорини у зібранні Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР» та каталог «Слов'янська кирилическа рукописна книга XVI ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (укладачі О. А. Іванова, О. М. Гальченко, Л. А. Гнатенко. Київ, 2010).

Учасники круглого столу мали змогу ознайомитися з неперевершеними роботами рукописної майстерні **Юрія Храпая**, відомого каліграфа. В експозиції були представлені «Правда руська» та три книги «Слова про Ігорів похід». Тексти написані півуставом, проілюстровані високохудожніми мініатюрами. Книги містять також коментарі, адаптацію текстів сучасними комп'ютерними шрифтами, переклади. Рукописні реконструкції унаочнюють, як могли виглядати ці твори в оригіналі. Книги мають дорогі шкіряні оправы, оздоблені металевими прикрасами та тисненням, а також коштовні футляри. Мистецтво ручної роботи представлених книг викликало захоплення у присутніх.

Тези виступів на круглому столі, в т. ч. тих учасників, котрі не змогли виступити особисто, опубліковано у збірнику «Слов'янознавство і нові парадигми та напрями соціогуманітарних досліджень: матеріали Міжнародної наукової конференції до Дня слов'янської писемності і культури (Київ, 24 травня 2017 р.)».

Наталія Заболотна,

канд. іст. наук,

старш. науковий співробітник НБУВ

Галина Ковальчук,

д-р іст. наук,

директор Інституту книгознавства НБУВ